

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 3. februarja 1939.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifi

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejce) v Ljubljani

Ali so biološke osnove slovenstva ogražane?

1.

Videz je, da smo se Slovenci polagoma začeli zavedati, kakšne usodne posledice ima lahko za našo narodno prihodnost naglo padanje našega prirodnega prirastka. Skrb, ki že leta mori zahodnoevropske narode, se loteva tudi nas. Slovenci smo še prva povojna leta po svoji rodnoti prekašali večino teh narodov, saj je takrat še prišlo pri nas na tisoč oseb skoraj 50 rojstev na leto. Noben evropski narod na naši civilizacijski stopnji nas ni v tem pogledu dosegel. Danes dosegajo samo še nekatere vzhodnoevropske države to višino rodnoti, Slovenci sami pa smo zdrknili glede števila rojstev v zadnjih letih na 22 odstotkov in se bližamo s tem tistim narodom, ki jim prerokujemo, da so obsojeni na počasno izumiranje. Slaba tolažba je za nas, da je začela padati rodnot celotna pri Srbih, ki izkazujejo med vsemi evropskimi narodi zraven Rumunov največje število rojstev. (Danes je pri nas povprečno v vsej državi samo še 29 rojstev na tisoč prebivalcev.)

Nas Slovence pa mora še posebej vznemirjati, da je pri nas umrljivost še vedno visoka — posebno umrljivost dojenčkov, ki je v hudem nesorazmerju s civilizacijsko stopnjo našega naroda. Ta umrljivost povsod drugod vidno pada, samo pri nas se zadnja leta skoraj nič ni znižala. To glasno priča o nepovoljnih higienskih in socialnih razmerah našega kmečkega in delavskega ljudstva in o usodnem vplivu, ki ga ima naše gospodarsko propadanje na naš prirodnih prirastek. Ni ga naroda v Evropi s tako razširjeno pismenostjo in ljudsko izobrazbo, ki bi v odstotkih izkazoval tako visoko število smrtnih primerov pri dojenčkih. To dejstvo naravnost kriči po načrtnem delu za dvig gospodarskega in socialno zdravstvenega stanja na naši vasi in v naših delavskih revirjih.

Če primerjamo danes naš slovenski naravni prirastek z naravnim prirastkom v Nemčiji, moramo ugotoviti, da se je razmerje zelo spremenilo v našo škodo. Prva povojna leta smo Slovenci imeli skoraj dvakrat toliko rojstev na 1000 ljudi kakor Nemci. Danes se je Nemcem posrečilo z različnimi ukrepi, podporami (prelijami! je nekdaj v zadnji »Sloveniji« zapisal), torej z načrtno populacijsko politiko začasno celo dvigniti število rojstev, tako da se danes s svojimi 18‰ bližajo našemu številu 22‰. Res je, da je pri njih število rojstev spet začelo padati, a kdo nam je porok, da se bo pri nas padanje ustavilo? Naravnost vsiljuje se vprašanje, če je pri nas življenjska moč naroda in volja do potomstva v resnici tako padla, ali pa so neki drugi, podrejeni vzroki, ki bi se dali ob skupnem prizadevanju vseh Slovencev odpraviti. Naša dolžnost je, da se tega vprašanja z vso resnostjo lotimo in da se skrbno varujemo, da bi ga iz politično demagoških nagibov speljavali na stransko pota. Naj ga vsak obravnava s svojega vidika, a naj si nihče ne domišlja, da ga je v celoti zajel. Ni mogoče, vprašanje z enega samega vidika izčrpešno obravnavati. Za vse pa velja, da je treba ločiti med vzroki, ki so splošni in veljajo za vse civilizirane narode, in med vzroki, ki veljajo zlasti za nas Slovence.

2.

Padanje rojstev — splošen pojav pri civiliziranih narodih.

Demografija je dandanes že zelo razvita znanost, in mnogi resni znanstveniki in politiki vseh smeri so predmetno vprašanje preučevali in prišli do skupnih spoznanj, ki lahko veljajo kot splošno priznana dognanja. Pri neki stopnji civilizacijskega razvitka vidimo pri vseh narodih začetek padanja rodnoti. Civilizacije tu ne istim s kulturo. Ko govorim o civilizaciji, mislim predvsem na racionalizacijo gospodarstva, na pridobitve tehnike, na posplošeno pismenost, na ljudsko

izobrazbo, na knjige, časopise, radio, kino, društveno življenje, na moderne potrebe glede stanovanja, prehrane, higijene, obleke in še na marsikaj, kar postaja današnjemu človeku vsakdanja potreba, kar pa stopnjuje vzdrževalne stroške za posameznika in za družino, zmanjšuje na ta način v današnjih razmerah voljo do potomstva in mogočosti ustanavljanja in preživljanja družin, zlasti družin s številnimi otroci. Moderno civilizacijo spremljajo vrhu tega pojavi, ki resno ogražajo ljudsko rodnot ter s tem pospešujejo razkroj življenjske moči naroda. Za vse narode, posebno še za majhne, kakor smo Slovenci, je naravnost vprašanje življenjskega obstoja, kako se je zoperstaviti izrodkom moderne civilizacije z njenimi slabostmi in razvadami, njenim uvajanjem raznih potreb, ki niso v skladu z življenjskimi pogoji našega kmečkega in delovnega ljudstva, kako ustaviti val plehke kozmopolitične civilizacije, ki najresneje ograža organski razvitek samosvoje narodne kulture. Nesmiselno bi bilo vsako prizadevanje, da se povrnemo v primitivne razmere. Tam, kjer gospodarsko propadanje in obubožanje sili ljudstvo, da omejuje izdatke za sodobna hranila, kakor na primer za sladkor, izdelke za petrolej, za knjige, časopise, za obleko, zdravila, vidimo, da s tem peša tudi ljudsko zdravje in življenjska moč naroda. Res je splošen pojav, da ima prav vrhna plast prebivalstva, ki živi v izobilju, najmanj potomstva, abotno pa bi bilo sklepati iz tega, da siromaštvo ugodno vpliva na rodno moč ljudstva. Res je le, da je pri narodih, živečih v primitivnih, patriarhalnih, četudi siromašnih razmerah, večja volja do potomstva, kar ima svoje vzroke, ki jih tukaj ne mislim analizirati. Ko pa ljudstvo doseže neko stopnjo blaginje in civilizacije, vpliva gospodarska stiska in ob-

ubožanje naravnost kvarno na prirodnih prirastek. Demografska statistika dokazuje, da gospodarska konjunktura ugodno vpliva na narast zakonov in otrok. Vse to je naravno, če mislimo, ko govorimo o narodu, v prvi vrsti na široke plasti delovnega ljudstva, ki ne živi v izobilju, ampak se bori za svoj pošten vsakdanji kruh.

Previdno je treba sprejemati tudi trditev, da je rodnot ljudstva zanesljivo merilo za njegovo rodnotno stopnjo. Če je visoka stopnja srčne kulture, izredno majhna kriminaliteta, velika skrb za vzgojo otrok in varstvo mater, močno razvito socialno skrbstvo dokaz za rodnotno raven naroda, potem moramo šteti nekatere majhne severne narode med rodnotno zelo visoko stoječe, kljub temu, da je pri njih rodnot izredno nizka. Poznamo alpske pokrajine, kjer se ljudstvo trdno drži svojih izročil in je versko življenje močno razvito, rodnotna raven nedvomno visoka, a prirodnih prirastek pod povprečjem. Gospodarski ustroj utegne tu imeti svoj vpliv. Če prevladuje srednja in velika posest, je mogočost ustanavljanja samostojnih družinskih ognjišč na deželi majhna, stroga javna morala pa omejuje število nezakonskih otrok. Drugod je pri isti gospodarski strukturi prirodnih prirastek večji, ker je večje število nezakonskih otrok. Podjuna na Koroškem, kjer prevladuje srednja kmečka posest, je imela izmed vseh slovenskih pokrajin pred vojno in prej ko ne ima še danes najmanjši prirodnih prirastek, medtem ko so imeli sosedni nemški okrajji zaradi večjega števila nezakonskih otrok ugodnejšo populacijo. Edino tu je nemški življenjski prekosil slovenskega po rodnoti. Na Štajerskem so Slovenci glede rodnoti stali daleč pred Nemci. Ta izjava ima zgolj namen, da svare pred prenaplajenimi sklepi, nikakor pa nečje maliti pomena rodnotnih in vzgojnih činiteljev za razvoj populacijskih razmer.

(Dalje prihodnjič.)

Kako vidi vseevropec sedanji svet

Predsednik »Panvropske unije« Coudenhove-Kalergi piše v svojem »Evropskem pismu« za mesec prosinca tega leta o odločilnih časih velikega boja prepričan, glede totalne države in svobodnega človeka, ki so se pričeli z znanim novoletnim govorom predsednika USA Roosevelta. Ta boj, ki obsega vseh pet delov svet, pravi Coudenhove, da bo v tekočem letu odločen. Coudenhove pripoveduje naprej približno takole:

Ko je bil še Lenin živ, je bil boljševizem še miselna svetovna moč, ki je zajemala milijone prostovoljnih revolucionarjev po vsem svetu. Po Leninovi smrti je pa začel počasi izgubljati privlačnost. Stalin je državnik, ni pa prerok. Pod njegovim vodstvom je Sovjetska unija še vedno svetovna sila, ni pa več moralna avtoriteta. Še vedno ima sicer v službi svoje mednarodne agente, vendar njih vpliv pojema, odkar je Stalin obglavil ali pa pregnal glavne nosilce boljševiške ideologije. V svetu idej je Troizki, ki je brez moči, še vedno večji, kot vsemogočni Stalin. Zaradi tega ima dandanes boljševizem podrejeno vlogo v ideološkem boju za svetovno gospodstvo, ki se sedaj bje na široki fronti med demokratično in fašistično ideologijo. Tega ideološkega boja pa ne gre zamenjati z borbo med velesilami za politično moč. Okolnost, da je Rusija zaveznik Francije, ne izpreminja dejstva, da ima boljševizem totalitarni značaj in da bi bilo naravnost nesmiselno šteti komunizem med demokratične sile. Tudi na daljnem vzhodu gledajo ljudje položaj napačno, če mislijo, da gre v boju med Japonsko in Kitajsko za borbo med totalitarnostjo in demokracijo. Gre le za boj med dvema vojaškima diktaturama.

Totalitarna bojna fronta Nemčija-Italija se je stopila šele leta 1938. v enotno ideološko fronto, ko je Mussolini prevzel plemenske nauke. Dotlej

sta bili sicer dve sorodni, pa v bistvu različni miselnosti: Mussolinijev fašizem izhaja iz d'Annunzijeve in Nietzschejeve ideje, Hitlerjev nacionalni socializem pa je zrastel po Rosenbergu in Houston Stewart Chamberlainu iz sanj Riharda Wagnerja. Fašizem ima v sebi klasične (Macchiavellijske, renesančne) sestavine, nacionalni socializem pa romantične (mitos severne rase). Šele sankcije Zveze narodov so ustvarile tudi miselno sintezo med italijanskim državnim načelom in nemško vero v raso. Pri tem so zmagali nejasni Hitlerjevi ideali nad jasnimi Mussolinijevimi mislimi in fašizem se je podvrnil narodnemu socializmu.

Pa tudi zopertotalitarna svetovna fronta je mogla šele počasi bremeniti notranjo nasprotja. V nji so bile čisto bistveno nasprotujoče si sestavine: različne krščanske konfesije, konservativci, liberalci in socialisti. Šele prepričanje, da je antisemitizem le začetek in da gre glavni napad zoper krščansko svetovno naziranje, je bilo v stanu dedno nasprotje med krščanstvom in liberalizmom deloma odpraviti in ustvariti zopertotalitarno enotno bojno črto. Da je bila zopertotalitarna fronta toliko časa v defenzivi — končno zmaga le tisti, ki je v ofenzivi tudi v ideološkem boju — so kriva le svetovno nazorna nasprotja med krščanstvom in liberalizmom. Zato je bil svetovni fašizem povsod v ofenzivi. Katoliška cerkev je šele potem, ko je Ignacij Loyolski začel nastopati napadalno, spet nazaj pridobila velike dežele.

Rooseveltovo govor pomeni prehod iz defenzive v ofenzivo, ker ne brani, ampak obtožuje. Letošnje novo leto se je začelo z ideološko ofenzivo zoper totalitarno državno miselnost. Hitler in Mussolini sta vodnika na eni strani, na nasprotni sta pa dva velika moralna vodnika, papež Pij XI. in predsednik Roosevelt. Pij XI. je vodnik nele katoliške Cerkve, ampak vesoljnega krščanstva in

Modno blago

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Peteline, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

še več: vseh vernih ljudi na svetu, ko se bori za krščanstvo in moralo zoper novodobno plemensko načelo. Vse človeštvo, brez razlike vero-

Nič ne pomaga

Vsi Slovenci smo danes soglasni v prepričanju, da nam pretirani državni centralizem škoduje v vsakem pogledu. Njegova glavna napaka je pač v tem, da na vseh koncih in krajih na vse mogoče načine daje centrali in njeni okolici prednosti, ki gredo v škodo drugih delov države. V Sloveniji že dolgo časa opazujemo, da se posamezna naša podjetja selijo od nas v okolico glavnega mesta Belgrada. V zadnjem času opažajo podobne pojave tudi že na Hrvaškem. V obeh primerih se je javnost začela zanimati za vzroke tega preseljevanja in povsod je prišla do prepričanja, da se je to preseljevanje začelo zaradi ugodnosti, ki jih imajo podjetja na področju, ki uživa velike predprave ne samo v davčnem, temveč tudi prometnem pogledu. Poleg tega je danes država eden največjih kupcev, in o vseh teh kupcih odloča Belgrad. Zato je naravno, da ima prednost prodajalec, ki je bližje tistim, ki odločajo o nakupih in nabavah.

Slovenski gospodarstveniki brez izjeme poudarjajo, da je glavni vzrok za izseljevanje naše industrije iskati v previsokih samoupravnih dajatvah. V resnici so samoupravne dajatve v Sloveniji najvišje in daleč presegajo dajatve v drugih delih države. Poleg tega pa je še davčno izterjevanje pri nas najbolj strogo. Ta dejstva bistveno zmanjšujejo konkurenčno sposobnost naših podjetij, in seveda ni čudno, če iščejo svojo rešitev v izselitvi, tako kakor delavci, ki morajo s trebuhom za kruhom.

Izseljevanje industrije pa ne povzroča samo večje nezaposlenosti med našim narodom, ampak s tem se občutno slabi tudi naša davčna moč. Zato ima odhod vsakega podjetja dvojni nasledek: po-

izpovedi, vidi v njem prvega duhovnika krščanstva v časih, ki so najusodnejši od časa preseljevanja narodov. Ni zavzel stališča zoper kakšen določen narod ali pa določeno državno obliko. Vsaka njegova beseda, ker ne stoji na čelu kakšne velesile, ampak svetovne cerkve, odločilno vpliva v boju duhov in src. Predsednik Roosevelt je postal poglavitni predstavitelj liberalnega in humanističnega svetovnega nazora. Ni Amerikanec, ampak velik človek, obdan z eno največjih moči na svetu, govoreč v imenu ameriške, britanske, francoske, skandinavske in drugih demokracij v borbi zoper zoperdemokratske in zoperhumanitarne misli in moči današnjih dni. Izpoveduje tisto, kar si drugi povedati ne upajo ali pa ne morejo. Hladno je stopil v boj, ki ga je izzvala totalitarna miselnost.

Tako smo stopili v letu 1939. v odločilno stopnjo svetovne zgodovine, v sredino ideološkega boja, ki po svojem pomenu presega verske boje za časa reformacije in borbe za časa razsvetljenstva in se da primerjati kvečjemu boju med krščanstvom in poganstvom v prvem stoletju po Kristusu. V tem boju je postal Atlantski ocean ožji kot reka Ren in najmanjša država sveta, Vatikan, najmočnejša velesila.

večanje števila nezaposlenih, ki padejo v javno breme, in izpad pomembnega davčnega predmeta. Nadaljnji nasledek tega pa je, da rastejo potrebe naših občin in banovine, ki jih po dosedanjem običaju krijejo na ta način, da povišujejo svoja bremena na najrazličnejše načine.

Vsakomur mora biti jasno, da takšna pota ne

Demokracija in sožitje narodov

(Konec)

Razvoj mnogojezične Švice v enakomisleno ljudstvo, zveze v narod pa je bil mogoč, ker je privzemala država zmeraj oblike najožje domovine, s katere koli pokrajine jo je kdo opazoval. Romanom, nemško govorečim, Graubündencem in Tesincem je bilo dano, da so našli sebe in svojo samobitnost v svojem kantonu kakor v celi zavezi. Na Švico so zmeraj lahko gledali kot na povečanje svoje posebne domovine; kajti tuji element, s katerim so se zvezali, se jim ni vsiljeval, ni se jim bilo treba bati, da jih bo prevladoval drugače uravnani, kakor je tudi nastal posamezni zakon zdaj s to, zdaj z ono večino.

S tem je bilo rešeno vprašanje narodnostnih držav: skupno državo so lahko čutili pripadniki vsake jezikovne skupine kot svoje lastno, po svoji podobi ustvarjeno občestvo. Švica ni samo dovoljevala Nemcem in Romanom, da so živeli nemoteno zase in na svoj način; vsaka narodnost je lahko tudi vsak hip aktivno vplivala na dr-

vodijo do rešitve, marveč le v vedno večje obubožanje in revščino. Zato morajo po tem spoznanju tudi tisti, ki odločajo pri naših samoupravah, to upoštevati in skušati na svojem področju podjetnost vsake vrste pospeševati tudi s tem, da zmanjšajo bremena.

Smo ravno v času, ko se pripravljajo novi preračuni. Do sedaj še nismo imeli priložnosti spoznati novega banovinskega preračuna. Na pogled pa je bil že načrt preračuna mestne občine Ljubljanske. Ugotoviti moramo, da je ta načrt sestavljen čisto v starem duhu, in da so dosedanja bremena že zopet povišana za dobrih pet milijonov dinarjev, kar ni majhna stvar. Ljubljanska občinska politika je že v preteklosti veliko grešila in odgnala dosti industrije in drugih podjetij, ki so bila pripravljena, se tukaj naseliti.

Po navadi so glavna deželna mesta tudi sedež dobro razvite trgovine in dobro stoječih trgovcev. Kako slabo je v tem pogledu v Ljubljani, nam kaže statistika trgovstva za l. 1938. Ljubljana je imela to leto 1.389 samostojnih trgovcev. Vsi ti so zaposlovali 124 učencev, 122 učenk, 416 pomočnikov in 481 pomočnic; skupaj torej 1.143 pomožnih moči. Na enega ljubljanskega trgovca torej ne pride z vajenci vred niti ena pomožna sila. Na vseh 1.389 samostojnih trgovcev pa le 416 pomočnikov. Ta statistika je pravo spričevalo revščine tistega sloja ljubljanskega meščanstva, ki je bil nekdanj najbolj pomemben in tudi najbolj stoječ.

Nič ne pomaga samo čakati, kdaj bo prišla rešitev naših težkoč s pravičnejšo ureditvijo države; in nič ne pomaga v tem pričakovanju boleče rane zdraviti samo s poviševanjem samoupravnih bremen. Kot vidimo, nas to vodi v gospodarsko pogubo in naravnost pospešuje centralizacijo.

Avbec.

Dr. Jos. Regali:

Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije“

(Nadaljevanje.)

Za renesančni oddelek, ki naj bi bil v prvi dvorani iz stopnišča proti Tomanovi ulici, sem namenil zraven krilnega oltarja iz Mrzlave vasi, ki je že sedaj v zbirki, 4 iz zgodovinske razstave slovenskega slikarstva l. 1922. znane renesančne slike (3 z Gorenjskega, 1 s Štajerskega). Predlagal sem, da naj se pridobi nekaj, četudi manjših slik slovenskih Schiavonov, ki so delali v Benetkah, pa so bili rojeni Slovenci. Svetoval sem, da naj bi stopili v stik z lastnikom nekega gradu na Dolenjskem in da naj bi šel kdo pregledat neko zbirko, ki je bila pred leti s Kranjskega prenesena v sedanje zamejstvo in pa da naj se preišče še gradivo po Štajerskem, da bi dobili kakšno domačo renesančno slikarstvo. Skupaj sem imel za ta oddelek v načrtu 10 do 12 slik in sem preračunal stroške za pridobitev takih stvari, ki jih »Narodna galerija« še ni imela, s 130.000 dinarji, računajoč, da bi se nekaj novih stvari dobilo v dar. **Renesančnega oddelka sedanja zbirka sploh nima** in se nihče ni brigal za renesanco. Bil bi pa potreben in bi se dal narediti, čeprav ne bi bil tako obsežen in imeniten, kot bi bil lahko baročni oddelek.

Za oddelek 17. stoletja, ki naj bi bil zraven južne ogelne dvorane ob Tomanovi ulici, sem namenil 16 slik. Ena Gladičeva slika in 1 slika iz Strahlove galerije in pa 3 slike iz »Narodnega muzeja« so bile že na razpolago, 7 znanih slik, ki bi jih bilo treba še pridobiti, sem navedel po imenih in lastnikih. Predlagal sem, da naj bi se kdo pobrigal za umetnine, ki so bile v nekdanjem muzeju barona Ehrberga v Dolu in naj bi jih izsledil. Predlagal sem tudi, da naj bi kdo izsledil kakšno »historično« sliko ljubljanskega slikarja **Kralja** iz konca 17. stoletja, ki ga imenuje Dolničar (Thalmitzcher) imenitnega slikarja zgodovin-

skih prizorov, današnji umetnostni zgodovinarji pa ne vedo o njem ničesar. Priporočal sem, da naj bi poiskali kakšno domačo **kranjske slike** iz 17. stoletja, zraven slik z zgodovinskimi prizori, ki nam niso še znane, pa je pri nas nastalo v cellem 17. stoletju gotovo nekaj historičnega slikarstva in slik s kompozicijami ni niso mogle biti brez vsake vrednosti. Le raziskano to stoletje pri nas ni skoraj nič, ne le kar se tiče Kranjskega, ampak tudi Štajerskega! Opozarjal sem na Valvazorjev umetniški krog in pa na to, da bi resno poskušali pridobiti kaj iz Valvazorjeve zapuščine, ki je v lasti zagrebške naškofije. Ravno iz **Valvazorjeve dobe** in iz **njegovega kroga** nima sedanja galerijska zbirka zunaj nekaj portretov in pa Almanahove skupinske slike ničesar. Za pridobitev novih stvari iz 17. stoletja sem preračunal 50.000 din.

Za prvo baročno dvorano iz 18. stoletja, na oglu Tomanove ulice ob Aleksandrovi cesti, sem predlagal 16 slik. Pet slik je bilo že na razpolago, ostalo bi bilo treba še pridobiti. Predlagal sem, da bi bilo treba najti kakšno sliko **Julija Quaglija**, morda v neki zbirki, ki je sedaj v zamejstvu, je pa bila do potresa v Ljubljani. Omenil sem Quaglijevo sliko »Sv. Duh«, ki jo je Quaglijo prinesel obenem s sliko »Sv. Dizma« za ljubljansko stolnico leta 1704. v Ljubljano in je bila nekoč v Bistri, prej pa je bila napeta pod sliko »Sv. Trojice« na Vrhniki. Omenil sem tri portrete **Daniela Savoye-ja**, neko znano sliko Janeza Rainbolta, svetoval sem, naj se pridobita vsaj dve Jamškovi sliki večjega obsega. Dalje naj bi pridobili kakšno **Frohmlerjevo** mitološko sliko s Koroške in pa zdaven dveh po imenu navedenih slik **Janeza Jurija Remba**, na vsak način kakšno veliko oltarno sliko Straussovo. V ta oddelek bi vse kakor spadala Straussova dela, ki jih ni tako malo in so močno reprezentativna ter znatne umetnostne višine, nima pa današnja galerijska zbirka ne enega Straussovega dela. Za nabavo stvari, ki naj bi prišle v ta oddelek, pa jih »Narodna galerija« še ni imela, sem preračunal znesek 70.000 din.

(Dalje prihodnjič.)

zavo tako močno, da je bila prepojena od njenega duha in prežeta od njene volje.

Spolnitev zahtev formalne demokracije (iniciativa in referendum), ki je dala, da je vsak Švicar stalno sodeloval pri skupnih zadevah, je mogla najbolj zakoreniniti državo v zavesti vseh ver, strank in jezikov in razdeliti odgovornost na vse ljudstvo. Četudi niso rabile narodnosti lastne organizacije, ker so imele za vsa vprašanja zvezne politike v svojih kantonih govorce in branilce, je vendar država popolnoma upoštevala razčlenbo prebivalstva po jeziku. Pri volitvah v zvezna oblastva in pri imenovanju zveznih uradnikov se je izvedlo prostovoljno in daljnosežno sorazmerno zastopstvo vseh narodnosti.

Že v začetku Helvetike so sestavljali tako vladno kakor komisije zakonodavnega telesa zastopniki obeh jezikovnih skupin. V sodobni zvezni državi se je do konca izvedla ta molče izražena domemba; zvezna ustava od leta 1874. je to načelo vsaj v enem primeru izrecno ustanovila: člen 107. določa glede volitve udov zveznega sodišča in namestnikov po zveznem zboru, da »se je treba na to ozirati, da so zastopani vsi trije državni jeziki«.

Praktično pa so šli še precej dalj. Kakor zakonodaja in najvišje sodišče, je bila tudi izvršilna oblast, zvezni svet, zmeraj sestavljena iz Nemcev in Romanov, nič manj komisije, oddelki in vsi zvezni uradi. O vsaki državni izjavi so se torej hkratu posvetovali in jo oblikovali Romani in nemško govoreči, vse narodnosti so se združile k skupnemu delu. Ni bil samo jezik zaveze trojen, ampak tudi njeni možgani in njena duša. Tako je bilo enako lahko za Švicarje vseh jezikov, da so spoznavali v zvezi sami sebe in jo ljubili kot svoje lastno delo, svojo pravo domovino.

Svoje kulturne domovine so lahko našli nemški in romanski Švicarji tudi izven državnih mej: v svoji politični domovini, ki je vse spet združevala, so videli uresničene potrebe, ki so se jim zdele zmeraj za življenje posebnost. Švica je postala domovina za vsakega, Švica je dajala vsem varnost, da so lahko ostali sebi samemu zvesti; noben del naroda ni bil zapostavljan, nobena posebnost zgubljena, razen po lastni volji. Tako so se združili zavezniki vseh jezikov v svojo korist in iz najsvobodnejšega sklepa v državno skupnost, v narod najbolj bodoče upodobitve. Tako pa je tudi zgubila vso nevarnost za Švico njihova kulturna različenost, ki bi bila lahko postala pri politično ločenih narodih vzrok uničujočega sovrastva.

Kar je veljalo drugje za slabost, je postalo tukaj korenina moči: s tem, da je Švica obdržala mnogovrstnost ljudstva in združila mnoštvo brez sile, je rešila svojo najplemenitejšo nalogo, in v tem se je navadila gledati svojo veličino. V tej splošni je postala vzor Evrope.

Enakopravnost jezikov je bila samo sredstvo, da doseže ta namen. Kjer je bilo razmerje med jezikovnimi skupinami slabo, niso mogli pomagati najprevidnejši ukrepi. V Graubündenu je prebila država dolgo še v 19. stoletju z enim jezi-

Najboljše šivalne stroje

ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

PETELINC
LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezenju brezplačen

Zvezna država demokracij?

Angleški časnikar Wickham Steed, znan prijatelj Čehov, bojevnik za misel človečnosti in demokracije, napoveduje knjigo mladega ameriškega pisatelja, ki je dolga leta opazoval, kako so izdajali misel zveze narodov in pa, kako je ženevska naprava dosledno zmeraj odpovedala. V tej knjigi bo primerjal stališče Zedinjenih držav, Velike Britanije in drugih demokracij s stanjem, v katerem se je nahajalo 15 držav, ki so potem postale ameriška unija, ko je morala Anglija priznati njihno neodvisnost. Teh 15 držav, prejšnjih angleških naselbin, se je združilo v »prijateljski zvezi«. Toda vsaka izmed njih je obdržala svojo posebno suverenost nad oboroženo silo in glede davčnih in gospodarskih pogodb. Uspeh je bila zmešnjava, in prišlo bi bilo do poloma, če bi se ne bila ustanovila zvezna država z zvezno ustavo. Ameriški pisatelj vabi zategadelj Veliko Britanijo in njene dominione, hkratu z Zedinjenimi državami, Francijo, Belgijo, Švico, Holandsko in skandinavskimi državami, naj se uče iz tega zgleda in naj sklenejo ne zvezo neodvisnih držav, ampak zvezo na federativni podstavi, v kateri bi se zlele najvažnejše sestavine posameznih suverenosti zaradi samoobrambe in rešitve človeške svobode. Če ostanejo še nadalje ločene, tedaj bo ena za drugo podleгла vojaškim diktaturam. Združene pa in navdušene za skupni namen bodo imele tolikšno moč, da se bodo protiljudski sestavi zrušili eden za drugim.

Lepe so te misli Amerikanca, in mislimo, da ga ni res omikanega človeka, ki bi jih ne bil v tej ali podobni obliki tudi že mislil in ki bi kedaj ne bil sanjal ob njih. A nikoli še doslej niso mogle predreti zidu, ki ga jim je postavila sebičnost nekaterih in omejenost drugih. Toda — ali ni morebiti prav današnji čas dano tistim, ki gledajo naprej in navzgor, da se lotijo dela? Stiska je danes huda, dušna morebiti še večja, kakor tvarna. A v takih časih čakajo ljudje, čakajo narodi preroka, da jim pove odrešilno besedo. Gotovo, v teh časih tehnike bo moral tak prerok govoriti drugače, kakor so govorili preroki v davnih dneh, če naj bo njegova beseda razumljiva in razločna vsakemu. V tem, da bo našel ubrani zven, bo pač njegova veličina in poroštvo njegove zmage.

In če kdo, zlasti mali narodi čakajo željno, v hrepenenju so odprte njihove oči na Zahod.

Internacionalnost nacionalizma

Švicarski dnevnik »National-Zeitung« piše o internacionalnosti nacionalizma. V prizadevanju, revolucionirati svet, je postala kominterna skoraj nevidna, nadomestila pa jo je nacinterna. Angleži niso dolgo hoteli verjeti v njen obstoj, in res je na prvi pogled popolnoma neverjetno, da bi podarjano nacionalistično gibanje moglo delati internacionalno. Pa tudi sicer se zdi nemogoče, da bo nacionalistična država pomagala nacionalizmu v drugih državah na krmilo, ker se mora vendar en nacionalizem zadevati ob drugega. To pa je zmota, ki jo dela besedna umetnost. Res, da napič nacionalizem na sebi ni poseben pripraven, da živi z drugimi v skladnosti. Toda nacinterni niti ni za oblast res ljudskih in narodnih vlad, ampak za pospeševanje enakomiselnih moških zvez.

Italijanski sestanek o plemenskem vprašanju na Balkanu

V »Istri« beremo:

Odkar se je sprožil tudi v Italiji po zgledu Nemčije židovski problem, izhaja v Rimu polmesečnik, ki nosi naslov »La difesa della razza« (Zaščita rase). Dodatek k naslovu se glasi: »Znanost, dokumentacija, polemika, vprašanja«. Revijo urejuje Teslio Interlandi, v redakcijskem odboru pa so profesor dr. Guido Landra, prof. dr. Lidio Cipriani, dr. Leone Franz (?), dr. Marcello Ricci in dr. Lino Busingo. Spričo takega odbora bi človek pričakoval tudi primerno vsebino. Toda časopis prinaša v glavnem ponatiske že znanih slik ali fotomontaž o židih ter manjše članke, ki nimajo z rasnim problemom prave zveze.

Prva letošnja številka (z dne 5. januarja 1939) pa

je prinesla na prvi strani zanimivo karto, ki bo zanimala tudi naše bralce. Karta predstavlja Sredozemljsko morje. Ozemlje, ki ga obdaja, je barvano v štirih barvah. Bela barva prikazuje ozemlje, kjer biva izključno samo italijanska rasa. V tej barvi je narisana vsa Italija, poleg tega pa še Korzika, južni del Švice in vzhodni del Južne Francije ter na vzhodu Notranjska, Gorski Kotar, Hrvaško Primorje in Dalmacija. Ozemlje, kjer je italijanska rasa močno zastopana, je svetlosivo. Tako ozemlje je v Libiji in Tunisu ter v srednjem delu Južne Francije in ob dokaj širokem pasu onstran Velebita.

Temnosivo pa je ozemlje, kjer je italijanska rasa sploh prisotna. V tej barvi obdaja širok pas vso ostalo obal Sredozemljskega morja v Španiji in na Balkanu, pa tudi na maloazijski in na afriški obali. Ob afriški obali je ta pas celo veliko širši kakor je povprečna širina italijanskega polotoka. Značilno pa je, da je tudi zahodni del Južne Francije naslikan v tej barvi, tako da sega ozemlje z italijanskim plemenom prav do Atlantskega oceana. Drugo ozemlje je črno pobarvano.

Zanimiv članek o plemenih je objavil tudi neki Valerio Giorgi v tržaškem »Piccolo della Sera« od 19. januarja t.l. Tam se bavi namreč z izvirom balkanskih narodov, zlasti z vprašanjem dinarskega plemena. Pri svojih izvajanjih se sklicuje na pričanje »nekega Srba arijske rase, to se pravi s plavimi lasmi in modrimi očmi«. Po pisčevem mnenju so namreč pravi Srbi plavalasi in modrooki, kolikor ne gre za »mestice«, ki so nastali po mešanju s črno raso (!). Ta črna rasa je sedanja »dinarska rasa«. Pisec nam ve celo povedati, odkod so prišli ti črnici, »negroidi« na Balkan. Prišli so namreč iz Hindostana. Pripeljal pa jih je na Balkan sam Aleksander Veliki. Po njegovi zašlugi so prišle torej v 4. stoletju pred Kristusom na Balkan žene iz hindujskega plemena in moški iz najnižje indijske rase »parijev«. Potomci teh Indijcev najnižje vrste so sedanji Čigani, Cincariji, Vlasi, Morlaci in Uskoki.

Na ta izvir »dinarske rase« spominja po avtorjevem mnenju tudi ime »Črna gora«, češ da se je prvotno glasil »Črnoj gora«, kar prevedeno on v »Monte dei Černoje«, to je v goro nekega črnega plemena, ki je nosilo to ime in ki je dalo Srbiji pozneje dvanajst kraljev in dva carja.

Ne maram tu niti naštevati vseh slabih lastnosti, ki jih pripisuje člankar potomcem teh črncev, in tudi nočemo pobijati njegovih »znanstvenih« ugotovitev. Svetovali bi mu samo, naj si izbere bolj hvaležno polje za podobna razmišljanja... P. P.

Nov slovar

Slovar bo zmeraj poglaviti posredovalec za tuji jezik, najbolj neposredna pot do njega. Tudi tistemu, ki tuji jezik že dobro pozna, bo dober slovar vselej in stalen svetovalec v dvomih. Kajti vsakdo ve, ki ima opraviti praktično s tujim jezikom, kolikokrat bo navzlic približno jasni predstavi o vsebini in smislu tuje besede vendarle v zadregi, če mu bo treba najti in povedati zanj primerno in odgovarjajočo domačo besedo.

Pred kratkim je izšel v »Zbirki žepnih slovarjev in učbenikov« v založbi Jugoslovanske knjigarne »Nemško-slovenski slovar«, ki ga je sestavil dr. France Tomšič. Slovar je izšel v pripravi in prikupni žepni obliki na 760 straneh. Že oblika kaže, da ima slovar predvsem namen, služiti praktičnim potrebam. Besedišče pa je vendar tako bogato, da se bo z njim lahko vsak bralec prebil tudi skozi težja nemška besedila. Poskusi z njim so nam pokazali, da upošteva v precejšnji meri tehnično izrazoslovje, nekaj, kar je bilo pri dosedanjih slovarjih le prerado potisnjeno bolj v stran. Prilagojen je tudi novemu pravopisu, kar njegovo vrednost še zvišuje.

H koncu nekaj opazk in nasvetov.

Pri prihodnji izdaji, ki jo bo slovar gotovo kmalu učakal, bi bilo želeli, da se izogne nepotrebnim jugoslovenizmom, kakor »smatrati« in drugim. Res je sicer, da ima nekatere tudi še »Slovenski pravopis« Breznika in Ramovša, a vendar je prav tako res, da kaže pravopis po navadi z enačajem tudi na pravilno slovensko besedo. Besedo terišče ima slovar na primer sploh samo v neslovenski obliki (torišče). Sploh bi bilo dobro, če bi se naši slovarniki izogibali besed, ki so bile ljudski govorniki od nekdanje tuje, ki so ji tuje tudi danes, besed, ki jih je uvedla žurnalščina v naš jezik in ki se jih vsaj skrbni pisatelj izogibljuje. Sem spadajo tudi tuje, tuje kljub navidezni domači obliki, kakor na primer »kurje oko«. »Kurje oko« je namreč popolnoma brezsmiselno dobesedni prevod nemške besede »Hühnerauge«, ki pa nima z očesom naše koristne domače perjadi prav nobene zveze, ampak je nastala iz Hühnauge = Hornauge, kar fiziološko pravilno označuje pojav roženotrdnega izrastka na koži. »Kurje oko« se je sicer že res zarilo globoko v našo govorico, bolj kakor marsikateremu bolna tvorba, ki se tako nesrečno označuje s to besedo. Zato se je pač vsaj za zdaj vsak slovar težko popolnoma ogne. Vsekakor bi pa moral imeti poleg nje in na prvem mestu domačo besedo. V našem primeru tem bolj, ker jo preprosto ljudstvo še zmeraj uporablja.

Slovar bi tudi pridobil, če bi besede naglašal. Ne morebiti samo zaradi tujcev, četudi bo vsak od njih naglas hudo pogrešal. Tudi domačemu člo-

veku bi bilo ustrezno z njim. To pa zaradi tega, ker se pod tujimi vplivi zgublja čut za pravi slovenski naglas. Kajti tudi ta je eno izmed bogastev našega jezika, saj mu daje tisti muzikalni ritim, kakor ga nima razen ruščine noben slovanski jezik, in tudi od drugih le malo!

Mali zapiski

Dvajsetletnica smrti Ivana Cankarja

K svoječasnim sestavkom pod tem naslovom poročamo z zadoščenjem, da je dvajsetletnico Cankarjeve telesne smrti dodatno slavilo »Slavistično društvo« v Ljubljani s predavanjem prof. dr. Slodnjaka in recitacijo Cankarjevih del po členu Narodnega gledališča v Ljubljani Cirilu Debevcu. Prav tako je proslavilo Cankarjev spomin Narodno gledališče v Ljubljani z odkritjem Cankarjeve sohe, delo akad. kiparja Nikolaja Pirnata, s posebno spominsko akademijo in novo uprizoritvijo Cankarjevih »Hlapcev« v okviru spominskega tedna, v katerem bodo uprizorjena v ljubljanski drami sama slovenska dela, obenem pa bo v tem času gostovala ljubljanska drama »Hlapci« v Mariboru, mariborsko »Narodno gledališče« pa z uprizoritvijo Cankarjevega »Kralja na Betajnovi« v Ljubljani.

Poglavje iz samopreskrbe

Nemci bi hoteli vse stvari, za katere nimajo surovin doma, izdelovati umetno. Ker nimajo na primer kavčuka, ki se dobi le iz nekaterih dreves tropskih krajev, so tudi tega začeli tako izdelovati. Tak kavčuk imenujejo buno. 1000 kg naravnega gumija velja danes v Hamburgu 900 mark, še pred dobrim pol leta pa je veljal celo samo 700 mark. Za izdelavo iste množine umetnega gumija pa je treba samo električne energije 40.000 kilovatnih ur. Ker pa stane v Nemčiji kilovatna ura 7 pfenigov, ki se oddaja velikim odjemalcem po 9 pfenigov, stanejo torej samo lastni stroški električne energije za 1000 kg umetnega gumija 2800 mark, za velike odjemalce pa še celo 3000 mark, torej tri- do štirikrat toliko, kolikor je ves izdelek vreden. Seveda pa to še niso vsi stroški, zlasti niso sploh upoštevani stroški za surovine.

Znamenje časa

Po nemških časnikih posnemamo, da se je v zadnjih treh mesecih preteklega leta zanimanje čitajočega občinstva za Hitlerjevo knjigo »Moj boj« tako povečalo, da so si nekatere newyorške javne knjižnice morale nabaviti številne nove izvede te knjige. Tako je nakupila knjižnica »New York Public Library« zase in za svojo podružnico v Brooklynu 50 novih zvezkov. V seznamu najpogostejše izposojanih knjig je bila Hitlerjeva knjiga v začetku l. 1938. na dvajsetem mestu, v decembru 1938 pa že na petem mestu.

Brezmiselnost početja

»Trgovski list« ugotavlja v uvodniku pod naslovom »Razumljivo razočaranje«:

Na mnogih zborovanjih je bilo že slišati, da nočejo ljudje nič več slišati o resolucijah, ne o anketah in ne o konferencah. Ne sicer zato, ker bi menili, da so resolucije, ankete in konference nepotrebne, temveč ker so prišli do prepričanja, da vse to nič ne pomaga in da se bo še nadalje delalo po starem načinu. Izkušnje so ljudi izučile, da so skoraj vse ankete in konference le lepe dekoracije, da pa se nihče na nasledke teh anket in konferenc ne ozira, temveč dela vsak še nadalje kakor se mu pač zljubi.

Za nas je ta ugotovitev važna, ker priča, da se je vendar začelo povsod zbujati prepričanje, kako brez koristi in zaradi tega tudi brez smisla je bila pot, ki smo jo doslej hodili.

Vprašanje odgovornosti

Ob osemdesetletnici Viljema II., nekdanj nemškega cesarja, piše švicarski dnevnik »Basler Nachrichten«:

Monarhije, kakor je bila nemška, ki niso niti popolnoma absolutne niti popolnoma ustavne, imajo svoj posebni zgodovinski stil: če se konča dobro, tedaj je vladar, če slabo, je dežela predmet zgodovinske povesti.

Drugo Lampretovo predavanje v Celju

Po prvem predavanju župnika Lampreta, ki je govoril o tvorni podobi današnjega kmeta, sledi 15. februarja ob osmih zvečer drugo predavanje, kjer bo govoril o duhovni podobi slovenskega kmeta.

Darujte za tiskovni sklad »Slovenije«

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in »pravnosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad

našega tednika »Slovenije«.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.